

scientific innovativeness and practical orientation. The outlined principles give an opportunity to build the optimal system of methods, receptions, facilities and forms of organization of musical pedagogical activity of students.

Keywords: *cooperation, activity, cooperative activity approach, musical pedagogical competence, principles of cooperative activity approach.*

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ У ГАЛУЗІ ХОРЕОГРАФІЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК: 378+371.13

Реброва О.Є.

У статті пояснюється сутність міждисциплінарних досліджень. Міждисциплінарний підхід розглядається в контексті синергетичної парадигми. Міждисциплінарний підхід, з одного боку, забезпечує інтеграцію наукового пізнання, з іншого, застосовується безпосередньо в методичці, у практиці формування складних фахових якостей. У цьому контексті міждисциплінарність означає перенесення методів дослідження та моделей з однієї дисципліни на іншу. Хореографічна освіта належить до міждисциплінарних галузей знань. Застосування міждисциплінарного підходу є найбільш ефективним у дослідженнях хореографічної освіти.

Ключові слова: *міждисциплінарні дослідження, міждисциплінарний підхід, синергетика, художньо-ментальний досвід, майбутні вчителі хореографії.*

В статье объясняется сущность междисциплинарных исследований. Междисциплинарный подход рассматривается в контексте синергетической парадигмы. Междисциплинарный подход, с одной стороны, обеспечивает интеграцию научного познания, с другой, применяется непосредственно в методике, в практике формирования сложных профессиональных качеств. В этом контексте междисциплинарность означает перенос методов исследования и моделей с одной дисциплины на другую. Хореографическое образование относится к междисциплинарным областям знаний. Применение междисциплинарного подхода является наиболее эффективным в исследованиях хореографического образования

Ключевые слова: *междисциплинарные исследования, междисциплинарный подход, синергетика, художественно-ментальный опыт, будущие учителя хореографии.*

INTERDISCIPLINARY APPROACH AND ITS APPLICATION IN CHOREOGRAPHIC PEDAGOGICAL EDUCATION

Rebrova Olena

The art of choreography originates from interdisciplinary background, it is the complex of physiological, psychological, charismatic and acting segments which help visualize choreographical characters.

Choreographic characters also have some cumulative nature, i.e. artistic and linguistic attributes such as intonation, mobility, gestures and

intonation rhythm, driving the choreographic thinking which is a type of artistic and so-called kinesthetic mentality.

Vigorous dynamics of scientific self-analysis for the new knowledge are dominant, i.e. choreography teaching and training a group of professional choreography teachers requires to justify the methodological model for this type of research. One of the promising and appropriate methods to deal with the choreography teaching knowledge is the interdisciplinary approach.

On the one hand, the intersubject approach helps to integrate the scientific cognition, on the other hand, this approach was utilized by the methodology in order to form artistic and mental experience. Thus, the narrow and specific meaning of interdisciplinarity is the use of a certain discipline's research methods and models by a different discipline.

The following steps became the methodological techniques of implementing the interdisciplinary approach: combining research findings obtained from various training practices (such as training for performers and ballet-masters, musicians, researchers and practical experts in the artistic culture); emphasizing the region's multicultural environment and the opposite cultures of East and West; the use of certain disciplines' techniques by other disciplines, application of research techniques from various studies, creating a structured system to incorporate more knowledge which stochastically comes from reality and social and cultural environment.

Keywords: *interdisciplinary research, interdisciplinary approach, synergetics, artistic and mental experience, future choreography teachers.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Останнім часом у галузі мистецької освіти все частіше окреслюється проблема хореографічного навчання та виховання школярів, відповідно до якої актуальною стає проблема формування вчителя хореографії. У зв'язку з цим визначається певна логіка обґрунтування хореографічно-педагогічної галузі, зокрема її наукового апарату, термінології, закономірностей, факторів впливу на якість навчання та виховання засобами хореографії, наукових підходів щодо педагогічної діагностики та створення оптимальних, ефективних методик.

Сам феномен хореографічного мистецтва дає відповіді на зазначені питання. З культурологічного погляду, хореографія є одним з синтезованих видів мистецтва. Її зв'язки з музикою є найбільш тісними, оскільки музичний образ підсвідомо фіксується людиною як виразний жест, який виступає «позазвуковим еквівалентом музичної інтонації», що зберігає її енергію, спрямованість; він сприймається як «мовчазний портрет» інтонації [6].

Хореографія як вид мистецтва має міждисциплінарне походження, це пояснюється синтезом анатомо-фізіологічних, психолого-вольових, акторсько-виконавських сегментів, що забезпечують втілення хореографічного образу. Хореографічний образ також має певний синтезований характер: художньо-мовні атрибути (пластична інтонація, жест, ритмо-інтонація тощо), які стають *операндами* хореографічного мислення як різновиду художнього мислення, а також „кінестезійного мислення” (І.Герасимова).

Наприкінці ХХ та початку ХХІ століть у галузі мистецької освіти виникає новий напрямок педагогічних досліджень, присвячених хореографічному вихованню школярів (Ю.Гончаренко, Л.Жаркова, О.Мартиненко, О.Фокіна,

А.Шевчук, інші), професійній підготовці вчителів хореографії та керівників хореографічних колективів (Л.Андрощук, Т.Благова, О.Бурля, Т.Васильєва, Т.Кузнецова, Лю Цяньцян, Ю.Ростовська Т.Тарасенко, А.Тарасюк, інші). Педагогічна складова зазначених досліджень забезпечують виникнення нового міждисциплінарного підходу. Якщо стосовно музичної педагогіки міждисциплінарний підхід переважно розглядається як методологічна основа міжпредметних зв'язків, то в дослідженнях з проблем хореографічного виховання та навчання міждисциплінарний підхід скоріше відповідає інноваційним міждисциплінарним дослідженням. Активна динаміка наукової рефлексії щодо нової галузі знань – хореографічного навчання та підготовки педагогічного корпусу фахівців у галузі хореографії спонукає до обґрунтування методологічної парадигми для таких досліджень. Одним з перспективних та відповідних до змісту хореографічно-педагогічного знання є міждисциплінарний підхід.

Висвітлення проблеми в науковій літературі. Витоки міждисциплінарного підходу у науковому пізнанні знаходимо в теорії системи, в синергетиці, у тектології (О.Богданов), управлінні. У цих напрямках, зокрема у тектології О.Богданова, [1] обґрунтовується ідея існування спільних методів у різних науках, що дає можливість у подальшому застосовувати своєрідний «обмін методів», або активне застосування методів однієї науки в інших.

Міждисциплінарні дослідження, відповідний підхід, знання тощо є продовженням пошуку нових парадигм, зокрема в галузі педагогіки. Орієнтиром стають наукоємні та філософські дослідження, зокрема й постнекласичної парадигми наукового знання (М.Вебер, Т.Кун, К.Поппер, Ю.Хабермас, В.Лекторський, В.Стьопін, Е.Юдін та інші); транскультури, полікультури, культурологічні, семіотичні та ментальні дослідження у концепціях представників школи Анналів, а також ідеї Л.Баткіна, М.Бахтіна, А.Гуревича, Ю.Лотмана. У працях Ле Гофа, Дьойі, Мандру, інших започаткована ідея міждисциплінарності, яка прослідковується крізь призму осмислення категорії «ментальність».

Практика застосування міждисциплінарного підходу орієнтується на поєднання дисциплін у галузі культурології (В.Буденкова, Е.Г.Савельєва, В.Вигоф). У книзі Е.Сосніна і Б. Пойзнера (2011) застосовується синергетичний та міждисциплінарний підхід в інтерпретації феномена творчості. Автори спіраються на дві тези стосовно творчості: перша теза: творчість природи і творчість людини – різні сфери творчості, які мають спільне генетичне коріння; друга теза: для поглибленого розуміння феномену творчості необхідні системні узагальнення багатьох синтезуючих дисциплін, зокрема синергетики, а також полідисциплінарні дослідження [7].

Звернення до міждисциплінарної парадигми, зокрема міждисциплінарного підходу в психології показало, що витоки його полягають в теорії комунікації, зокрема, у працях А.Асмолова, Л.Виготського, В.Вундта, В.Гумбольдта, Дж.Міда, З.Фрейда, В.Шкуратова, К.Юнга, та інших. Серед сучасних вчених звертаємо увагу на дослідження та праці М.Гусельцевої, яка вбачає в міждисциплінарності регулятивну функцію культурно-історичної психології.

Для практичних педагогічних та експериментальних досліджень міждисциплінарний підхід може забезпечити перенос методів дослідження та моделей з однієї дисципліни на іншу, з одного виду мистецтва та інший, що створює голограмну проекцію уявлень художньої картини світу в площині фахового мистецького напрямку.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у визначенні сутності міждисциплінарного підходу та стратегії його застосування в галузі хо-

реографічно-педагогічної освіти, зокрема, підготовці майбутніх учителів хореографії.

Виклад основного матеріалу. Міждисциплінарні дослідження виникли у 60-х роках як відповідь на потребу суспільної практики в питаннях вирішення комплексних проблем стосовно людини: охорони її здоров'я, охорони навколишнього середовища, регулювання росту чисельності населення. Ці проблеми дістали назву «людині-номірних», але таких, що є взаємозв'язані, взаємозалежні, хоч і належали, з наукового погляду, до різних галузей знань. Міждисциплінарні дослідження характеризуються як нетрадиційні, оскільки завдання в них формулюється змістовно ширше, ніж дозволяють рамки однієї дисципліни, а об'єкт вивчається з усіх боків. Міра невизначеності відносно вихідних даних і кінцевого результату під час міждисциплінарних досліджень не перевищує порогу його «огляду» у просторі та в часі, тобто принципу досяжності кінцевого результату і механізм взаємодії учасників [3]. Ці дослідження набули своєрідності, різко відрізнялися від традиційних монодисциплінарних фундаментальних та традиційних прикладних досліджень. Від перших їх відрізняла чітко виражена орієнтація на одержання кінцевого продукту. Можливість отримання при цьому виключно пізнавальних результатів розглядалася як суто побічна, яка не стосується суті дослідження і не визначає жодну з компонентів його організації. Націленість на певний конкретний результат, що має безпосередньо практичне значення, і зараз розглядається як головна особливість міждисциплінарного наукового дослідження. У той же час, пише Г.Меднікова, міждисциплінарні дослідження якісно відрізняються від традиційно прикладних, коли дослідники отримують чіткі параметри, основні значення кінцевого продукту (технічні, економічні, дизайнерські тощо), адресовані фахівцям конкретних галузей знань, зібраних у команду [3].

Такі дослідження на сьогодні набувають своєї актуальності в галузі мистецької освіти, оскільки остання повністю відповідає сучасним вимогам щодо інтегрованості, до полікультурності, транскультурних явищ, а також реалій поєднання в одному навчальному процесі різних видів мистецтва, різних видів творчості, вирішення різноаспектних, різновекторних завдань тощо. З першого погляду, такі тенденції мають дещо хаотичний характер.

Між тим ідеї міждисциплінарного підходу знаходимо в концепціях синергетики. Постнекласична філософія розширює «культурні горизонти» (М.Бахтін), які ґрунтуються на позиціях філософії гуманізму, людинознавства та людиноведення (В.Соловйов, В.Вернадський, В.Іванов, П.Флоренський). Цей духовно збагачений вектор філософського розуміння буття чітко зорієнтував на наукову думку на «всесвітність», синкрет (М.Гусельцева). Паралельно виникає ідея штучного розподілу науки та її мовних атрибутів і закономірностей на різні, часткові (О.Богданов). Свою концепцію він обґрунтовував тим, що вплив на формування та розвиток будь-чого здійснюється на основі організаційних законів та закономірностей [1].

Своє продовження зазначені погляди знайшли у виникненні синергетики, обґрунтуванні її як закономірності розвитку суспільства, природи, науки тощо. Це не випадково, оскільки термін «синергетика» походить від грецького «synergeia» («син» — «сумісно», «разом» і «ергос» — «дія»), що достеменно перекладається як «енергія сумісної дії» та означає узгодженість, взаємодію [5]. Останнім часом ця концепція стає найбільш актуальним у контексті гуманістичної, культурологічної, міждисциплінарної, управлінсь-

кої та організаційної парадигм освіти (А.Вознюк, М.Євтух, Э.Князева, С.Курдюмов, В.Лутай, О.Субето, М.Федорова, Г.Шевченко, В.Цикін, П.Щедровицький, інші науковці).

Міждисциплінарність стає однією з основних категорій, через яку осмислюється специфіка синергетики в освіті та інших наукових галузях знань. Звертаємо увагу на функції синергетики в освіті у концепції Є.Князевої та С.Курдюмова [2]. Науковці визначають *синтетичну функцію*, яка «не обмежується наведенням мостів між науками про природу і науками про людину і культуру». На базі синергетичного бачення світу вчені радять досліджувати наступні напрямки можливого синтезу, які ми екстраполювали у своєму дослідженні з проблем формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів хореографії. Покажемо це більш докладно:

1. Східне (холістичне, синтетичне) і західне (аналітичне) бачення світу. У нашому дослідженні цей напрямок застосований в площині полікультурної ситуативності навчання (китайські та українські студенти) і використовується з метою активізації ідентифікаційних процесів свідомості, зокрема в галузі хореографічного мислення як синтезованого, що складається з художньо-образного та кінестезійного мислення майбутнього вчителя хореографії. Вплив вивчення психолого-педагогічних дисциплін доповнює це мислення знаннями педагогічних та психологічних закономірностей.

2. Засади науки (строгі моделі, математичні теореми, фізичні механізми явищ) та їх застосування (включаючи найбільш віддалені програми синергетики до соціальних і людиномірних систем). Цей напрямок застосовувався під час експериментальної перевірки ефективності методик. Без статистичних методів неможливо довести ефективність запропонованих методик, у тому числі, і в галузі хореографічної освіти.

3. Дескриптивні та нормативні аспекти науки, знання і цінності, «одиниці інформації», а також цінність цієї інформації для людської активності, наприклад, опис спектрів структур-атракторів, шляхів еволюції складних систем і можливостей людського вибору, пов'язаного з певними цінностями, уподобаннями людини. Це напрямок найбільш актуальний у дослідженнях аксеологічної, акмеологічної сфери мистецької освіти, зокрема й підготовці вчителів хореографії.

4. Наука (нова наука про складність, нелінійність та хаос) і культура, мистецтво, філософія; синергетичні знання і образи культури, в тому числі філософські ідеї, резонуючі з синергетикою; строгі моделі еволюції і засоби візуальної репрезентації патернів еволюції і самоорганізації складних систем. Це напрямок, взятий за основу концепції дослідження, що полягала в урахуванні типів свідомості, що виникли історично (фольклорно-міфологічна, художньо-естетична, наукова), в їх поєднанні на рівні формування художньо-ментального досвіду через мистецтво, а також виокремлення методів наукового пізнання та їх екстраполяція на різні види навчальної діяльності.

У дослідженні фахового становлення майбутніх учителів хореографії з найбільш доцільним стає поліпарадигмальна методологія в педагогіці, яка, завдяки синтетичній функції синергетики (Є.Князева, С.Курдюмов) актуалізовує міждисциплінарну стратегію досліджень. Останнє належить як до констатувального, так і до формувального експериментів у дослідженнях склад-

них системних явищ та інтегрованих утворень. До таких ми віднесли й формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів хореографії.

Відомо, що міждисциплінарний підхід, наприклад, у теорії особистості підкреслює взаємодію різних галузей науки, тобто внесок соціологів, антропологів, етологів та інших вчених щодо розуміння поведінки людини [8, 604]. Завдяки йому поєднуються не лише змістові лінії навчальних дисциплін, а й наукові методи та принципи вивчення різних навчальних дисциплін.

Міждисциплінарним феноменом в підготовці хореографів є, наприклад, пластичне інтонування, яке має різні боки смислу: втілення музики в русі (рухи під музику, за якими музика виконує прикладну функцію); пізнання музики через рух (рух у музиці, у якому рух виконує прикладну функцію) [4,68].

У дослідженні міждисциплінарний підхід був міжконцептним, оскільки відносився до теоретико-методологічного та теоретико-методичних концептів дослідження художньо-ментального досвіду майбутніх учителів хореографії. У ході дослідження доведено, що такий досвід є катализатором підвищення якості освіти майбутнього фахівця. Міжпредметний підхід, з одного боку, забезпечував інтеграцію наукового пізнання, з іншого, застосовувався безпосередньо в методиці, у практиці формування художньо-ментального досвіду. Отже, у вузькому, конкретному вигляді міждисциплінарність означала перенесення методів дослідження та моделей з однієї дисципліни на іншу [2].

Висновки. Зважаючи на широке коло культурологічних знань з хореографічного мистецтва, його еволюції, синтетичного походження, фізіологічного забезпечення, методики викладання у різних вікових групах дітей; знань управлінського та менеджерського характеру, які потрібні для організації хореографічного колективу; а також тісний зв'язок хореографії з життєвими реаліями, з народними цінностями, традиціями тощо, виникає чітке уявлення про багатодисциплінарність підготовки вчителя хореографії, а отже, й застосування міждисциплінарного підходу у педагогічній діагностиці та у формування фахової компетентності такого вчителя.

Методичними механізмами реалізації міждисциплінарного підходу стали: акцентуація уваги на полікультурні реалії регіону та полярні культури Схід – Захід; перенесення методів одних дисциплін на інші, застосування дослідницьких методів різних наук, створення організаційної системи, яка дозволяла включати більш широке коло знань, що надходять з життєвих реалій та соціокультурного простору стахостично.

Список літератури

1. Богданов А.А. Тектология. Всеобщая организационная наука: в 2 т. / А.А.Богданов. М. : Экономика, 1989. - 489 с.
2. Князева Е.Н. Синергетика и новые подходы к процессу обучения [Электронный ресурс] / Е.Н.Князева, С.П.Курдюмов. - Режим доступа: <http://www.uni-dubna.ru>.
3. Меднікова Г.С. Трансформація методологічних основ соціально-гуманітарних наук / Г.С.Меднікова // Науковий часопис Нац.пед.ун-ту імені М. П. Драгоманова. - Сер. 7. : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. - К. : Вид-во НПУ, 2009. - Вип. 21(34). - С. 214-220.

4. Реброва О.Є. Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. дис. доктора пед. наук спец. 13.00.02; 13.00.04 / О.Є.Реброва. - Київ, 2014. - 595 с.

5. Робуль О. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти [Електронний ресурс] /О.Робуль. - Режим доступу: <http://www.philosophy.ua.2006.pdf>.

6. Рыбкина Т.В.Пластическое интонирование: аспекты пластического анализа (на примере музыки барочных танцев) / Т.В.Рыбкина. - Тула, 2006. - Режим доступа: <http://www.heptachor.ru/>.

7. Соснин Э.А. Из небытия в бытие: творчество как целенаправленная деятельность [Электронный ресурс] / Э.А Соснин, Б.Н.. Пойзнер. – Томск : STT, 2011 .– 520 с. Режим доступа: <http://window.edu.ru/resource/579/73579/files/Book.pdf>.

8. Хьелл Л. Теория личности (основные положения, исследования и применения) / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб. : Питер Пресс, 1997. – 608 с.

INTERDISCIPLINARY APPROACH AND ITS APPLICATION IN CHOREOGRAPHIC PEDAGOGICAL EDUCATION

Olena Rebrova

Abstract. *The art of choreography originates from interdisciplinary background, it is the complex of physiological, psychological, charismatic and acting segments which help visualize choreographical characters.*

Choreographic characters also have some cumulative nature, i.e. artistic and linguistic attributes such as intonation, mobility, gestures and intonation rhythm, driving the choreographic thinking which is a type of artistic and so-called kinesthetic mentality.

Vigorous dynamics of scientific self-analysis for the new knowledge are dominant, i.e. choreography teaching and training a group of professional choreography teachers requires to justify the methodological model for this type of research. One of the promising and appropriate methods to deal with the choreography teaching knowledge is the interdisciplinary approach.

On the one hand, the intersubject approach helps to integrate the scientific cognition, on the other hand, this approach was utilized by the methodology in order to form artistic and mental experience. Thus, the narrow and specific meaning of interdisciplinarity is the use of a certain discipline's research methods and models by a different discipline.

The following steps became the methodological techniques of implementing the interdisciplinary approach: combining research findings obtained from various training practices (such as training for performers and ballet-masters, musicians, researchers and practical experts in the artistic culture); emphasizing the region's multicultural environment and the opposite cultures of East and West; the use of certain disciplines' techniques by other disciplines, application of research techniques from various studies, creating a structured system to incorporate more knowledge which stochastically comes from reality and social and cultural environment.

Keywords: *interdisciplinary research, interdisciplinary approach, synergetics, artistic and mental experience, future choreography teachers.*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Михайловський О.В.

У статті розглядається проблема формування економічного мислення молодших школярів. Визначено основні поняття дослідження, розроблено серію ігрових технологій економічної спрямованості для учнів 1-4 класу.

Ключові слова: *економічне мислення, економічне виховання, інтерес, пізнавальний інтерес, критерії та рівні економічного мислення молодших школярів, ігрові технології.*

В статье рассматривается проблема формирования экономического мышления младших школьников. Определены основные понятия исследования, разработана серия игровых технологий экономической направленности для учеников 1-4 классов.

Ключевые слова: *экономическое мышление, экономическое воспитание, интерес, познавательный интерес, критерии и уровни экономического мышления младших школьников, игровые технологии.*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMING ECONOMIC THINKING OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN

O. V. Mykhailovskii

The article deals with a problem of forming economical thinking of primary schoolchildren. Some concepts of the research are determined, a number of game technologies of economical orientation for pupils of the 1st-4th grades are developed.

Keywords: *economic thinking, economic education, interest, informative interest, criteria and levels of economic thinking of primary schoolchildren, game technologies.*

На сьогоднішній день є досить актуальною проблема формування особистості майбутнього громадянина України. Сучасні програми, які розробляються відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України і спрямовані на забезпечення умов всебічного розвитку та виховання, постійно змінюються, доповнюються, вдосконалюються. З'являються нові предмети, проте й вони не завжди охоплюють у повному обсязі питання, актуальні для сьогодення. Питання успішного економічного розвитку є одним з найважливіших для нашої держави. Адже на сучасному етапі розвитку суспільства потрібні люди, які здатні системно і конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватно рішення.